

LA PARTICIPACIÓ ESTUDIANTIL A LA UNIVERSITAT COM OFERTA DOCENT. L'EXPERIÈNCIA PILOT A LA UPF EN UN CONTEXT INSTITUCIONAL DE CANVIS

Mariona Ferrer i Fons
Universitat Pompeu Fabra
mariona.ferrer@upf.edu

Resum

Aquesta ponència tracta sobre la baixa participació estudiantil a les universitats públiques catalanes i l'experiència d'una assignatura pilot sobre participació estudiantil a la Universitat Pompeu Fabra (UPF). Primer, es fa una diagnosi de l'estat de la participació estudiantil per plantejar, entre algunes de les mesures per intentar incrementar la participació, la formació en aquest àmbit. En segon lloc, s'explica l'experiència pilot de la realització d'una assignatura de lliure elecció sobre participació estudiantil a la universitat des del procés d'elaboració del programa fins la implementació en dos cursos acadèmics. Es conclou amb una avaluació de l'experiència docent destacant els aspectes positius i les seves limitacions.

Introducció

La universitat és un dels espais de socialització secundària en el qual l'estudiant pot desenvolupar actituds, aprendre habilitats i viure experiències útils per a la seva participació com a ciutadà en una democràcia. Des l'àmbit de la retòrica, la majoria dels educadors, gestors universitaris, polítics i, en general, la ciutadania estarien d'acord que desenvolupar les capacitats i el pensament crític dels estudiants en el sistema educatiu és un objectiu per formar-los com a ciutadans més actius en la societat (entre altres, Astin, Sax i Avalos, 1999; Galston, 2004). Ara bé, com aquesta retòrica s'aplica a la pràctica varia molt en funció dels valors dels actors implicats (Westheimer i Kahne, 2004). De fet, la mateixa Llei d'Universitats de Catalunya (1/2003, de 19 de Febrer) menciona en el preàmbul i en diversos apartats posteriors la necessitat de fomentar la participació estudiantil, el pensament crític dels estudiants, i la concepció de la Universitat "com a espai de compromís social i participatiu i com a motor de processos de millora de la societat" (principi de l'article 4 del Títol preliminar). A nivell internacional, l'Espai Europeu d'Educació Superior preveu la participació dels estudiants en seu desenvolupament i en el si de les institucions universitàries (Izquierdo, 2005; Glarner, 2005). Això es pot observar en diversos comunicats. Per exemple, en el Comunicat de Praga (2001) els Ministres de la UE afirmaven que els estudiants havien de participar en l'organització i el contingut de l'educació universitària. En el Comunicat de Berlín (2003) es torna a postular la incorporació activa dels estudiants en el procés de Bolonya, així com la necessitat d'incrementar la participació estudiantil. En el Comunicat de Bergen (2005) s'assenyala que cal avançar en la implicació dels estudiants en l'assegurament de la qualitat dels programes de formació. No obstant, tot i les declaracions d'intencions des de diverses institucions i normatives legals, un dels dèficits més importants de les universitats catalanes, així com de les universitats del conjunt de l'estat espanyol, és la baixa participació dels estudiants en la vida universitària. Com veurem en el següent apartat, qualsevol indicador que agafem per mesurar la participació estudiantil tendeix a assenyalar que els estudiants participen poc en els afers col·lectius de la universitat.

Aquesta ponència s'estructura en tres apartats. En la primera secció es presenta un anàlisi breu de la situació de la participació estudiantil al conjunt de les universitats catalanes per fer una diagnosi de la situació. Aquí s'acaba plantejant la rellevància de la formació en

participació estudiantil com un dels mecanismes per intentar fomentar més implicació dels estudiants. La segona part explica l'experiència pilot d'una assignatura sobre participació estudiantil a la universitat que s'oferta en el marc del programa de lliure elecció a la Universitat Pompeu Fabra (UPF) des del curs acadèmic 2006-07. En aquesta secció es detalla tot el procés d'elaboració de l'assignatura, així com la seva implementació, perfil de l'alumnat i avaluació posterior dels dos cursos acadèmics en què s'ha realitzat. Per últim, el tercer apartat consisteix en les conclusions, on es realitza una avaluació crítica d'aquesta experiència per la docent responsable, la autora de la ponència, i es discuteix la rellevància de la formació en participació estudiantil en un context de canvis, com és el d'elaboració dels nous plans d'estudi i la integració plena de les universitats públiques catalanes en el Espai Europeu d'Ensenyament Superior.

L'estat de la participació estudiantil a Catalunya¹

En línies generals i sense voluntat de fer una diagnosi específica de la situació en cada universitat, els canals existents per a la participació estudiantil en les universitats públiques catalanes varien en funció de qui té la iniciativa de l'acció, el nivell d'implicació dels estudiants, i els costos en termes de temps, recursos i coneixement necessari, etc. Un primer mecanisme a l'abast de totes els estudiants és la participació electoral, és a dir, l'opció de votar en eleccions per escollir els representants universitaris en els diferents òrgans de representació i govern de la universitat (Claustre, Juntes de centre o facultat, consells d'estudis, etc.)², i les eleccions, amb sufragi universal ponderat, per escollir el rector/a. En ambdós casos, la iniciativa de l'acció recau en la institució universitària dependent dels terminis propis de cada procés de renovació de representants o càrrecs.

Una segona opció, sense necessitat d'una vinculació estable, seria la participació en assemblees que poden ser organitzades des del nivell 'micro' que és la classe, fins a assemblees més àmplies com les de facultat o centre, o fins i tot, de la universitat. Aquí la iniciativa per convocar una assemblea recau generalment en els mateixos estudiants o, en alguns casos i dependent del reglament de cada universitat, a través dels seus representants.

La tercera opció seria la participació en associacions i grups. En aquest cas caldria diferenciar entre aquelles entitats més de tipus polític, és a dir, les associacions que es presenten en les eleccions de representants i que, per tant, competeixen entre elles per aconseguir vots i mobilitzar políticament,³ i les altres entitats de tipus cultural, esportiu, d'intervenció social o d'àrees de l'àmbit dels estudis. Generalment, implicar-se en associacions té més costos en termes de temps que el vot puntual en eleccions a representants (en el cas de l'assemblea dependrà de la seva vitalitat i capacitat de mobilització). En general, el grau d'implicació en el si d'una associació variarà dependent de cada estudiant, del curs acadèmic en què es trobi (en el darrer any d'estudis, l'estudiant pot estar fent pràctiques o trobar-se més actiu en el procés d'incorporació en el mercat laboral), i

¹ Una versió anterior a aquesta reflexió es troba a Ferrer (2005).

² Entre les universitats catalanes existeix variació tant en la terminologia d'alguns dels òrgans de representació dels estudiants com en les eleccions que es duen a terme. Aquesta ponència no té en caps cas la finalitat de fer un estudi sistemàtic sobre els canals de participació. Només vol presentar la situació general en quant a la participació dels estudiants.

³ En el marc de competència per l'espai polític també hauriem de considerar les assemblees de facultat que envien portaveus sense capacitat de prendre decisions als òrgans de govern, però aquestes defensen la democràcia directa mentre que les associacions tenen representants que poden decidir i es basen generalment en la lògica de la democràcia representativa. A més, existeixen alguns sindicats que dependent del moment i la universitat on actuen poden rebutjar la participació institucionalitzada decidint no presentar-se a les eleccions i demanant l'abstenció crítica o duen a terme una política de "cadires buides". A més, existeixen universitats com és el cas de la UAB on alguns sindicats (l'AEP o el SEPC) decideixen participar a través de les assemblees de centre.

del moment concret del curs (durant el període d'exàmens la participació estudiantil disminueix i les associacions també se'n ressenteixen).

Paral·lelament a les opcions de participació anteriors, una quarta alternativa a participar seria la decisió individual de presentar-se com a delegat de classe o com representant dels estudiants a alguns dels òrgans de govern de la universitat on els estudiants tenen dret a representació. En general, els candidats ho són des de algunes associacions o plataformes, però també hi ha candidats que poden presentar-se independentment o en el marc d'un moviment assembleari. Els costos de temps i coneixement d'aquesta forma de participar poden ser més elevats però també dependran del tipus d'òrgan de representació (els estudis, el Consell d'estudiants, comissions, o el Claustre general i, entre els claustrals, els pocs estudiants que surten representants al Consell de Govern, o el representant dels estudiants al Consell Social). A més, alguns d'aquests òrgans, com el Claustre o, en moltes universitats, les Juntes d'Estudis o Facultats, es reuneixen en poques ocasions a l'any. De fet, el màxim òrgan de representació de les universitats catalanes, el claustre, es reuneix un o dos cops cada curs acadèmic.

En cinquè lloc, els estudiants poden realitzar accions de protesta (des d'anar a manifestacions, ocupar edificis de la universitat, realitzar vaga i aturar les classes, boicotejar productes o empreses, etc.) per mostrar el seu descontentament en el marc de les reivindicacions del moviment estudiantil o en accions més concretes referides a la política específica de la seva universitat. Encara que la protesta no sigui una forma de participació 'institucionalitzada', és a dir, no la trobaríem en els reglaments que regulen la participació estudiantil en les universitats, aquesta és una opció habitual entre els estudiants i no s'ha de deixar de banda. Existeixen al menys dues raons per no excloure'l com indicador de la participació estudiantil. La primera, quan la protesta recull reivindicacions que tenen com a objectiu la pròpia universitat, que mostra que alguna cosa no funciona en el sistema d'oportunitats per la participació de la universitat. Segon, alguns d'aquestes accions de protesta aconsegueixen mobilitzar estudiants que no participen de forma regular en sindicats, associacions o com en càrrecs de representació. En aquest cas, la iniciativa de la protesta corre a càrrec dels estudiants, les assemblees i associacions i implica, generalment, la expressió d'unes demandes concretes que no han estat canalitzades, o no s'han aconseguit canalitzar, a través d'altres mecanismes institucionalitzats.

Òbviament totes aquestes activitats es poden realitzar al mateix temps. Per tant, podríem arribar a trobar un/a estudiant activista que vota, participa en associacions i assemblees, és representant universitari, delegat de classe, i puntualment participa en una acció de protesta. Ara bé, aquest estudiant plenament immers en la participació universitària és un *rara avis*. La gran paradoxa davant de l'existència d'aquest ventall de canals és que una part majoritària dels estudiants de totes les universitats públiques catalanes no n'utilitza gairebé cap (o com a molt, puntualment va a algun acte d'una associació o acte de protesta, o ha votat en alguna elecció específica). En altres paraules, encara que podem trobar variació entre quins canals són més freqüentment utilitzats entre els i les universitaris, la diagnosi general és que la participació estudiantil a Catalunya és una activitat minoritària.

Aquesta realitat ja es descrivia parcialment en l'estudi més complet que s'ha realitzat fins l'actualitat sobre associacionisme i participació estudiantil a les universitats a Catalunya – encara que centrat particularment en el context de la UAB – publicat pel CNJC en l'any 2001, es va fer palesa de nou en unes jornades sobre propostes sobre la participació estudiantil a les universitats organitzades per Consell Interuniversitari de Catalunya el 14 de desembre de 2005. Malauradament, la seva vigència sembla ser absoluta. Apart de casos

excepcionals, a les assemblees i a les associacions no hi van gaires estudiants (estic parlant en termes d'assistència, això no vol dir que aquells que hi van participin poc), i el fenomen és especialment rellevant en aquelles associacions que tenen una funció més 'política' o de representació, els sindicats d'estudiants.

En quant a la participació electoral els nivells són molt baixos entre un ventall que va del 5%, a vegades menys, i un 30%, normalment depenent de la Facultat (a Ciències Polítiques o Dret és tendeix a votar més) i del tipus d'organisme que es vota. A això s'hi ha d'afegir els canvis que ha introduït la Llei Orgànica d'Universitats (2001) en els canals de participació dels estudiants a la universitat. Amb una primera lectura, la LOU comporta una reducció clara del pes dels estudiants en els òrgans de representació de la universitat, ja que trenca amb la semiparitat existent des de la LRU (1983) i estableix un sistema en què el professorat funcionari i doctor representa un mínim d'un 51% dels representants electes al claustre. De moment, les universitats públiques han optat per mantenir aquest mínim i no incrementar-lo en els estatuts aprovats durant l'any 2003. Tanmateix, res no descarta que en el futur aquest percentatge pugui variar, mitjançant una reforma dels estatuts o dels reglaments del claustre. En conjunt, la representació dels estudiants ha passat a ser del 30% a la majoria de les universitats públiques. En les eleccions a rector/a, tot i que no tenim gaire variació per poder perfilar tendències clares, la participació electoral dels estudiants és quelcom superior que en les eleccions al claustre (Rovira 2005), però sempre es tracta de nivells baixos (5-25% aproximadament depenent de la universitat). Segurament, el fet que algunes d'aquestes eleccions han estat seguides pels mitjans de comunicació ha pogut donar més visibilitat a la campanya electoral. D'altra banda, l'existència d'un sol candidat o candidata pot fer baixar d'una manera clara la participació, com va passar a la URV el 2002, en què la participació a les eleccions a rector va ser molt inferior a les eleccions a claustre. Paral·lelament, en les eleccions a representants claustrals, la participació electoral és també baixa.

Respecte a la protesta estudiantil, aquí no és possible de quantificar el nombre d'assistència a les manifestacions però, en general, diríem que tenint en consideració el nombre d'estudiants universitaris, a les manifestacions no hi van gaire, exceptuant casos especials d'alta mobilització com han estat les manifestacions que es van realitzar contra de la Guerra d'Iraq en el 2003 o les protestes, anys abans, contra la LOU, o algunes mobilitzacions contra el procés de Bolonya (2006, 2007). És a dir, històricament hi han hagut moments puntuals d'alta mobilització però sembla que la tendència actual és cap la desmobilització. Això sí, el que indiquen certes mobilitzacions estudiantils de protesta és que existeix la capacitat i el potencial per mobilitzar. El problema és que això és fa esporàdicament i depenent del context de l'estructura d'oportunitats polítiques: quin partit(s) està en el govern, l'aprovació o discussió de lleis, la política exterior, la implementació de Bolonya, etc. No hi ha una participació més estable i la que es realitza via els canals institucionalitzats és molt minsa.

Ara bé, és dolent que existeixi poca participació estudiantil? La resposta dependrà de com avaluem la no participació d'un alt nombre d'estudiants en els afers i la vida estudiantil. Si uns nivells baixos de participació fossin deguts a una satisfacció global amb els mecanismes actuals dels sistema educatiu superior i el tipus d'ensenyament, aquesta realitat no seria problemàtica, doncs sembla existir una visió crítica de la capacitat d'incidència dels estudiants, així com de desconeixement i manca d'interès del funcionament intern de la universitat. Tanmateix, si es té en compte que la universitat és un dels espais tradicionals per la socialització política, i per crear el que alguns teòrics anomenen capital social, que a la universitat és tendeixi a participar poc – i en particular, en l'àmbit associatiu –

no és una situació gaire optimista per les futures generacions que s'incorporin a les estructures de poder i gestió de la societat.

Tanmateix, la participació estudiantil no és un fenomen aïllat a la realitat social i política que l'envolta. La universitat és una institució que existeix en el marc d'un context més ampli caracteritzat per unes particularitats socials, polítiques i institucionals. Podem inferir, que l'estudiant universitari es poc participatiu en comparació a la resta de la ciutadania? Doncs, trobarem pautes similars. En realitat, les característiques de la participació estudiantil a Catalunya són semblants a les de la participació política no electoral i als nivells d'associacionisme (particularment, polític) a Catalunya, i a la resta de l'estat, en els darrers anys. Diversos estudis amb indicadors comparats de participació política no electoral⁴ assenyalen que ni Catalunya és la CCAA participativa per excel·lència, ni estem davant d'un Estat capdavanter en quant a associacionisme polític i social. Ara bé, en termes d'accions de protesta, i en particular, anar a manifestacions i firmar peticions, sembla que tant a Catalunya, com en el conjunt de l'estat, els nivells no són baixos en termes comparats. Per tant, hauríem de preguntar-nos no només perquè no és participa en les universitats, sinó perquè no es participa políticament (apart de votar, i no tothom) en la societat en què vivim. Els estudiants reproduïxen comportaments que observen en el sí de les seves famílies o en la societat propera que els envolta. Ens trobem en un context on la participació en les clàssiques organitzacions tradicionals com els partits o els sindicats és molt baixa. En definitiva, la política no és propera a la ciutadania, i el món de la universitat no és aliè a aquesta realitat. Una part important de l'alumnat té una actitud crítica i escèptica envers la 'política' i els actors polítics, i moltes associacions i sindicats d'estudiants, tot i les diferències reals existents, els hi semblen un reflex d'aquestos.

Un altre element a considerar és la percepció de l'eficàcia de la participació per part dels estudiants que són representants en òrgans de govern del centre o d'àmbit general. La realitat de la gestió i les dinàmiques pròpies de funcionament de la universitat fan que la majoria dels estudiants representants pensin que el seu rol els hi permet aconseguir informació i desenvolupar algunes habilitats, però en cap cas tenir una influència real. Quines incentius i motivacions poden trobar els estudiants en un context com aquest per dedicar temps a la participació de representació?

Al mateix temps, en un context d'alta precarietat laboral de la joventut i de manca d'expectatives laborals entre molts estudiants, ens trobem davant d'un element que es caracteritza per la seva incertesa actual, que és el procés d'adaptació de les universitats catalanes a l'Espai Europeu d'Educació Superior (EEES). És un altre cas, en què sembla que la lògica dels fets ha superat la possibilitat de fomentar la participació, tot i que des de les institucions europees es plantejava com un dels objectius prioritaris incorporar als estudiants al procés (Glärner, 2005). Si se'ls hi pregunta l'opinió, la majoria d'estudiants desconeixen en què consisteix el procés de reforma, i davant de la poca informació es difícil que la gent participi (i si ho fa, segurament ho farà en perspectiva crítica). En aquest sentit, podria ser que l'adaptació a l'EEES impliqui majors dificultats per a la participació pel propi model d'avaluació continuada que pot fer que els estudiants tinguin menys temps disponible.

---

⁴ Aquesta afirmació, la faig després d'haver estudiat exhaustivament diverses dades agregades i enquestes d'opinió internacionals que tenen indicadors diversos de participació política i social amb mostres per Espanya i, en alguns casos, per Catalunya. L'anàlisi empíric sempre assenyalava que a l'estat Espanyol i a Catalunya, el percentatge de la població que participa en associacions (sigui formalment, és a dir, membres d'una associació, o realitzant treball voluntari) és molt baix respecte els nivells de participació organitzada d'altres països d'Europa Occidental. No obstant, val a dir que altres països del Sud d'Europa com Itàlia, França o Portugal també presenten nivells baixos de participació organitzada. En canvi, en quant a les accions de protesta, s'observa un increment constant dels ciutadans que han anat a manifestacions o firmat peticions. Les dades estan disponibles per a qualsevol persona interessada.

En contrast, val a dir que el model pedagògic pot fomentar una millora en algunes de les capacitats imprescindibles per a la participació (parlar i fer presentacions en públic, coordinar-se i discutir en grup, el treball col·lectiu, etc.) que el model de classe magistral no afavoria.

Però, com es podria intentar fomentar la participació estudiantil? Algunes propostes podrien ser: primer, caldria fomentar la participació des de les institucions i, més en general, cal afavorir una cultura ciutadana més participativa. Segurament, caldria ensenyar amb una menor tendència a la classe magistral i una actitud per part del professorat que sigui més horitzontal d'entrada, que fomenti el debat i l'esperit crític, perquè per participar, cal primer tenir una sensació d'eficàcia de les pròpies capacitats. També s'hauria de fomentar una visió crítica de la realitat política i social. Si no es fomenta una visió dels drets i deures de l'estudiant, i no només en termes acadèmics, és difícil que l'estudiant tingui motivació per participar en els afers col·lectius de la universitat.

En paral·lel, caldria reformular en la mesura que sigui possible les estructures de representació perquè els estudiants tinguin més veu i capacitat d'incidència. El vot ponderat (molt limitat en el terreny dels estudiants) no és el millor exemple per fomentar la participació en unes eleccions. Caldria una major difusió del que es fa i una política de debat i consens entre tots els membres de la comunitat educativa. Caldrien canvis de caire institucional i polític en la direcció de fer de la universitat una institució més democràtica i autònoma. A major percepció d'eficàcia de la participació, major motivació per participar (de qualsevol manera) i major legitimitat de les associacions d'estudiants i dels canals de participació. Seria un procés que es retroalimentaria. En aquest sentit, seria vàlid repensar models ad-hoc de participació i representació paritària que fomentessin la deliberació en qüestions més concretes i properes pels estudiants. Ara bé, és important matisar que crear nous organismes o comissions si no hi ha voluntat de canviar les dinàmiques existents i d'incorporar les demandes dels estudiants és una crida al fracàs. Sempre que s'ofereixi als estudiants participar, s'hauria de fer donant-los els suficients recursos (documentació, informació, ajut tècnic, convalidació d'hores pel temps destinat a la participació) i formar-los per poder fer-ho en unes condicions d'igualtat (Montiel, 2005).

Els estudiants sovint argumenten que desconeixen com funciona la universitat i quines oportunitats hi ha per participar-hi. Una possible opció, doncs, seria formar-los en el marc de l'oferta docent a través d'una assignatura transversal sobre participació estudiantil que podria estimular i donar informació per la participació. Aquesta experiència s'ha realitzat a la Universitat Pompeu Fabra. Anem a veure en què consisteix en el següent apartat.

L'experiència pilot d'una assignatura sobre participació estudiantil a la universitat

En aquesta secció es presenta l'experiència pilot d'una assignatura sobre participació estudiantil a la universitat que s'oferta en el marc del programa de lliure elecció a la Universitat Pompeu Fabra (UPF) des del curs acadèmic 2006-07. S'explicarà tot el procés d'elaboració del programa l'assignatura, característiques del model docent, perfil de l'alumnat que ha seguit la matèria i l'avaluació posterior per part dels estudiants en els dos cursos acadèmics en què s'ha realitzat.

Antecedents

La creació d'aquesta assignatura es va fer a iniciativa del vicerectorat de comunitat universitària de la UPF preocupat pels baixos nivells de participació estudiantil i per donar resposta a una reivindicació històrica dels estudiants actius a la UPF. Els estudiants

demanaven formació en participació estudiantil. A través del deganat dels Estudis de Ciències Polítiques i de l'Administració es va contactar amb mi com a especialista en participació política i estudiantil. Vaig acceptar la proposta de realitzar el programa plantejant, com a necessari per guanyar legitimitat, que fos una assignatura "pensada" amb els estudiants. D'altra banda, alguns estudiants, del moviment assembleari i d'associacions, van demanar participar en l'elaboració del programa de l'assignatura que hauria de ser aprovat posteriorment per la Comissió acadèmica del Rectorat.

El context en què es va elaborar el programa de l'assignatura era de certa incertesa perquè no hi havia referents d'una assignatura d'aquest tipus en cap de les altres universitats catalanes o estatals, tot i que hi havia experiències com el Mòdul 0 de la UPC o sessions introductòries pels estudiants de primer curs en algunes universitats.

2.2. Metodologia participativa en l'elaboració i definició del programa de l'assignatura

Es va seguir una metodologia participativa per elaborar i definir el programa de l'assignatura. Es va anunciar a campus global la convocatòria d'una reunió per pensar i discutir el programa i objectius de l'assignatura. També es va contactar amb les associacions, l'assemblea d'estudiants de la UPF i Consell d'estudiants per si volien participar en el procés i, d'aquesta manera, crear sinergies per possibles col·laboracions futures. Un cop iniciat aquest procés es van realitzar sis trobades durant tres mesos. A les trobades obertes venien entre 25 i 5 estudiants depenent del moment del trimestre (quan s'apropaven vacances o hi havia els exàmens propers l'assistència disminuïa) i també es va utilitzar el correu electrònic per anar informant dels avanços i donar oportunitats a aquelles persones que no poguessin venir en algunes reunions per incorporar les seves propostes. Per reunir-se s'escull l'aula d'estudiants de la UPF per ser un espai on els estudiants es trobaven còmodes i se'l sentien seu. El perfil dels estudiants que van participar en l'elaboració del programa eren estudiants de sindicats estudiantils i del moviment assembleari i, en menor grau, estudiants que van veure la convocatòria al campus global de la UPF i van decidir implicar-se.

En quant a la metodologia de les reunions, com a professora responsable vaig plantejar les trobades amb els estudiants sense cap proposta prèvia d'entrada tot i que podia tenir les meves idees i previsions de com fer l'assignatura. Vaig considerar com a fonamental anar a les reunions sense propostes específiques i aconseguir que els estudiants discutissin i pensessin l'assignatura per ells mateixos. Això podia implicar més costos de temps i, en alguns casos, menor sistematització i operativitat de les reunions, però era important per generar complicitats i confiança entre els estudiants i jo mateixa. El cost de temps és imprescindible en la deliberació i participació real. Era important també per no caure amb un cert "paternalisme" cap als estudiants que sovint, sense mala intenció, es transmet des del professorat i els responsables del govern de la universitat. La finalitat principal era definir els objectius, continguts, metodologia i avaluació de l'assignatura de forma col·lectiva. El programa final de l'assignatura va ser aprovat per la Comissió pertinent i està disponible a: <http://www.upf.edu/pr/9991/82876.htm>

Característiques de l'assignatura

L'assignatura forma part del programa de crèdits de lliure elecció i intercampus (es pot matricular qualsevol estudiant de la UPF). Es realitza durant un trimestre del curs acadèmic, que a la UPF implica deu setmanes lectives, i es distribueix en 20 hores de teoria i 20 hores de pràctica. La docència recau als Estudis de Ciències Polítiques i de l'Administració. En aquest sentit, el deganat dels estudis ha donat també suport a aquesta iniciativa.

Les classes teòriques s'imparteixen per la professora responsable, persones externes expertes en alguns dels àmbits del temari, i estudiants de la UPF amb experiència en participació estudiantil. Conjuntament amb les classes de teoria hi ha una part pràctica obligatòria relacionada amb la participació estudiantil (s'explica més endavant).

En quant a l'avaluació es va consensuar no fer examen⁵ i avaluar a partir de l'assistència i participació a l'aula, una memòria-informe de les pràctiques, i un treball en grup escrit sobre un aspecte de la participació estudiantil.

Entre els objectius de l'assignatura es van definir els següents:

- Formar i reflexionar sobre els diferents aspectes relacionats amb la participació estudiantil en la universitat combinant les perspectives teòriques i pràctiques.
- Crear un espai pel debat, reflexió i promoció de la participació dels estudiants i associacions a la UPF.
- Model docent que utilitzi una metodologia participativa para generar debat i dinàmiques de treball en grup, així como incentivar a l'autoconsciència del subjecte (l'estudiant) i de la seva capacitat per participar. Aquí es segueix la lògica de la pedagogia de l'oprimit de Paulo Freire (1967,1970).

Temari i dinàmiques de les sessions teòriques:

Un cop a la setmana es realitzava una classe teòrica però que s'intentava que no es caracteritzés per la lògica de la classe magistral. Les sessions són dutes a terme en funció del tema per la professora responsable, per estudiants amb experiència en participació estudiantil a la UPF, sigui en un futur recent o en el passat, experts en moviment estudiantil, educació popular, noves tecnologies i participació, i el procés d'incorporació a l'Espai Europeu d'Educació Superior. En totes les classes teòriques s'intenta crear debat i participació dels estudiants. Aquest objectiu també se'ls hi comunica als ponents amb anterioritat, de forma, que vagin a la classe amb alguna dinàmica preparada o ganes de fomentar el debat crític i la participació.

Entre els estudiants que venen a donar les classes es contacta fins i tot amb estudiants actius a la UPF en els seus inicis per què es trobessin amb altres estudiants actius més propers en el temps. En aquesta sessió conjunta es podia observar els canvis o estabilitat de les característiques de la participació estudiantil a la UPF. És important destacar que el fet que els propis estudiants amb experiència en participació estudiantil facin algunes classes provoca una forta atenció i motivació per part dels estudiants que realitzen l'assignatura aconseguint redefinir les estructures jeràrquiques que tradicionalment caracteritzen la docència a la universitat, en altres paraules, el professor/a és qui té el coneixement i el transmet als estudiants. En aquest cas, els propis estudiants són qui tenen el coneixement i l'experiència. Per exemple, per explicar con funciona el Consell Social s'invita a l'estudiant que ha estat representant en aquest organisme durant dos anys.

---

⁵ Tot i que es dona l'oportunitat d'examen final a aquelles persones matriculades que no han seguit l'assignatura durant el curs acadèmic.

Temari:

Tema 1

La participació ciutadana. Formes i mecanismes: la participació política i/o social; la participació institucional i no institucional; els moviments socials; els repertoris de l'acció política; les conseqüències de la participació i els models de democràcia.

Tema 2

L'educació cívica i la universitat com agent socialitzador. Les funcions de la universitat.

Tema 3

Evolució i història de la participació a la universitat i el moviment estudiantil a Catalunya, Espanya i algunes referències comparades. Les diferents reivindicacions.

Tema 4

Els canals i les estructures d'oportunitat existents per a la participació estudiantil. Estat de la situació de la participació estudiantil a les universitats catalanes (en el passat i en l'actualitat).

Tema 5

Les formes i els canals de participació a la UPF. Organització i estructura; òrgans de representació de la comunitat universitària; el perfil de l'estudiant/a que participa.

Tema 6

Els recursos i serveis disponibles per als diversos actors (associacions formals, col·lectius informals, assemblees, estudiants, etc.) per a la participació universitària. La formació per a la participació com un recurs més.

Tema 7

Les noves tecnologies de la informació aplicades a la participació universitària i la seva difusió. Un nou canal o només un instrument?

Tema 8

L'Espai Europeu d'Ensenyament Superior (EEES). Com poden afectar els canvis acadèmics a la participació?

Tema 9

Repensant la participació estudiantil. Conclusions.

Part pràctica: una experiència real de participació estudiantil

La part pràctica consistia en realitzar una experiència en alguns dels canals o espais disponibles per a la participació a la UPF durant el trimestre: associacions, assemblea, activitats de representació, observació no participant en òrgans de govern, etc. Per els estudiants que ja participen es considera vàlida la seva experiència actual i no els hi cal buscar un espai alternatiu. Això implica també una compensació per la seva implicació.

La selecció de l'espai de participació la fa el propi estudiant tot i que la professora facilita les opcions i si calen els contactes (gent d'associacions, assemblea, etc., a vegades, els contactes podien ser els propis estudiants actius de la classe membres d'associacions o l'assemblea). Aquells estudiants que no participen poden optar per fer les pràctiques per (1) observació participant o (2) no participant:

- 1) Observació no participant en òrgans de govern de la UPF: Consell de Govern, ple Consell Social (o comissió específica), Claustre extraordinari sobre Bolonya. Des del rectorat es facilita aquesta possibilitat a través del vicerectorat de Comunitat Universitària.
- 2) Observació participant en alguna associació o a l'assemblea d'estudiants o al Consell d'Estudiants.

L'avaluació de la part pràctica es fa la darrera setmana del trimestre. L'estudiant ha de presentar en públic una avaluació de l'experiència i també presentar per escrit una memòria-informe. Es presenten i discuteixen les diverses experiències per tenir una visió global i crítica dels canals existents per a la participació a la UPF. Aquesta presentació per part dels propis estudiants es fa també perquè ells mateixos siguin actors-subjectes de l'experiència.

Perfil del estudiant de l'assignatura en els cursos 2006-07 i 2007-08

- Nombre d'estudiants matriculats i que segueixen l'assignatura:
  - 1er any: matriculació de 43 estudiantes i seguiment de l'assignatura d'uns 30 estudiants (les assignatures de lliure elecció tenen un cert nombre de baixes entre la matriculació i l'inici del curs).
  - 2on any: matriculació de 42 estudiants i seguiment d'uns 35 estudiants.
- Estudiants de quart i tercer curs.
- Procedència:
  - 1er any: molts estudiants de Ciències Polítiques i, en menor mesura, de dret. Resta: comunicació audiovisual, publicitat, traducció i interpretació.
  - 2on any: més heterogeneïtat: estudiants de Ciències Polítiques però també nombre important d'estudiants de dret i relacions laborals. Resta: Ciències empresarials, economia, ADE, comunicació audiovisual, enginyeria tècnica de telecomunicacions, traducció i interpretació.
- Combinació d'estudiantes implicats i no implicats en participació estudiantil: Curs 2006-07, 60% estudiants implicats: Curs 2007-08: 70% estudiants no implicats. Això implica diferències en la dinàmica de les classes. El primer any, predominava un discurs més favorable a la participació des de l'inici. El segon any predominava un discurs més escèptic en quant als beneficis i el sentit de la participació estudiantil.

Avaluació de l'assignatura per part dels estudiants:

En les enquestes d'avaluació realitzades als estudiants l'avaluació de l'assignatura és molt favorable. En els comentaris els estudiants destaquen aspectes (s'ha fet una selecció) com:

- és un assignatura diferent i interessant,
- permet veure els diferents organismes i associacions de la universitat,
- imprescindible per estudiants de ciències polítiques,
- hauria de ser obligatòria, s'hauria de fer els primers anys d'estudis, caldria que es cursés a primer o segon de carrera perquè els estudiants poguessin aplicar els coneixements apresos a través de la participació directa,
- es caracteritza pel seu dinamisme,
- molt important per la UPF que es potenciïn assignatures d'aquest tipus,
- combinació de teoria amb debats, el mètode de portar conferenciant a les classes teòriques està molt ben pensat,
- fomenta l'esperit participatiu i crític en els estudiants,
- els diferents ponents de la part teòrica dóna molts punts de vista del que és la participació,
- innovadora i que trenca amb els esquemes tradicionals de docència,
- t'incita a involucrar-te a la participació,
- els estudiants necessitem informació i formació sobre la participació,
- fonamental en un món universitari on cada vegada es tendeix a participar menys,
- alta motivació de la docent responsable,
- l'assignatura s'ha donat mitjançant altres mètodes allunyant-se de les classes magistrals, i com diu el seu nom ha establert participació amb l'alumnat,
- l'assignatura s'ha de repetir de cara als propers anys,
- fonamental per a la formació d'estudiants actius a la Universitat,
- agrair que hi hagi assignatures com aquestes en una universitat pública,
- mètodes d'avaluació totalment diferents i molt més útils per a l'aprenentatge,
- permet conèixer la organització de la universitat on s'estudia,
- treball de camp (memòria pràctica) i treball en grup que demostra una avaluació diferent i més enriquidora que el examen, on només es disposa d'un límit de temps en un context de nervis per plasmar el que has memoritzat.

En l'avaluació en grup el darrer dia de classe, aquesta també és positiva tot i que es destaca que cal fomentar encara més la participació a classe dels estudiants no actius i que caldria més temps per discutir en grup les sessions teòriques. Els estudiants que participen consideren que seria interessant formació en tècniques de mobilització, realització de cartells, etc. També és planteja que a l'inici de curs vinguin les associacions i l'assemblea i expliquin que fan (això s'incorpora pel proper curs).

Conclusions: avaluació de l'assignatura per part de la professora responsable

La realització d'aquesta assignatura, a nivell personal, ha estat una experiència molt gratificant. És possible elaborar assignatures en les quals els estudiants siguin participants dels continguts des dels inicis. El plantejament i definició d'aquesta assignatura és fruit d'un treball col·lectiu. També he observat que es pot sortir de la lògica de la lliçó magistral, no sempre fàcil, que no afavoreix el desenvolupament d'actituds més participatives.

És important destacar que en cada curs entre els estudiants que no participaven, uns quants decideixen implicar-se en alguna associació o a l'assemblea. Aquest efecte es va veure molt clar en el primer cop que es fa l'assignatura on predominava estudiants actius (més de la meitat dels no actius decideixen participar). El segon curs, això succeeix però en menor mesura. D'altra banda, hi ha estudiants de quart curs que no participaven i que

argumenten que ara ja estan al final dels seus estudis. Alguns diuen que si haguessin fet aquesta assignatura abans, haguessin participat a la universitat. Hi ha estudiants, majoritàriament de tercer i quart, que en l'avaluació diuen que és la primera assignatura crítica i participativa de la carrera.

La part d'observació en òrgans de govern és particularment interessant però porta resultats contradictoris. Els estudiants observen que el rol dels estudiants en aquests òrgans es molt residual, són un grup minoritari, i no observen tampoc una participació dinàmica de la resta de col·lectius (professorat i PAS). Per tant, en alguns casos, fan una avaluació pessimista de les possibilitats de participació en els òrgans de govern. Entre els aspectes positius, molts estudiants troben interessant veure qui és el rector (molts d'ells ho desconeixen), qui són els membres del Consell de Govern, del Consell Social, i de l'equip govern, com es parla i es prenen les decisions, com són els espais de reunió, quins temes es tracten, i, en definitiva, com funcionen els òrgans de govern de la universitat.

Entre les dificultats o límits que m'he trobat destacaria la dificultat d'intentar aplicar un model docent sense experiències prèvies. És un repte tant per la professora com pels estudiants. En alguns casos, per part dels estudiants, cal paciència per comprendre la lògica de l'assignatura que segueix un altre model docent. Per alguns estudiants això és estrany doncs no s'hi havien trobat abans durant els seus estudis. És també un repte per a la professora aconseguir fer-los participants d'un projecte comú i no caure ella mateixa en actituds dominants i poc horitzontals. És imprescindible que el professor/a que imparteixi aquesta assignatura estigui altament motivat.

La interacció estudiants actius-no actius és fonamental. En aquest sentit, l'avaluació i dinàmica a la classe va ser millor al primer any que el segon, on hi havia una major proporció d'estudiants inactius.

És una experiència docent rica pels estudiants però minoritària. En fer-se com assignatura de lliure elecció, la segueixen pocs estudiants. Per tant, la seva incidència en el foment de la participació estudiantil és residual. Tot i que és cert que, de forma indirecta, alguns estudiants que no han seguit l'assignatura (hi havia estudiants potencialment interessats però que ja han cursat els crèdits de lliure elecció) la coneixien i en feien difusió. I també és cert que existeix un percentatge d'estudiants que decideixen participar a partir del seu seguiment. Seria recomenable que els estudiants de primer (però a primer no realitzen assignatures de lliure elecció) i segon seguissin l'assignatura doncs podrien aplicar els coneixements adquirits durant més anys de la seva vida acadèmica. Finalment, si es vol arribar a un nombre significat d'estudiants caldria donar-li molta més rellevància en els plans d'estudis de les assignatures de tots els futurs graus.

Bibliografia:

Astin, A. W., Sax, L. J., Avalos, J. (1999). The long-term effects of volunteerism during the undergraduate years. *The review of higher education*, 21(2), 187-202.

CNJC. (2001): *L'associacionisme i la participació estudiantil a les universitats de Catalunya*. Barcelona: Col·lecció Xarxa Jove.

Ferrer, M. "La participació estudiantil a les universitats de Catalunya. Les oportunitats i el context de la participació". Ponència presentada en les Jornades sobre la participació estudiantil a les universitats. Barcelona, 14 de desembre del 2005.

Freire, P. (1967). *La educación como práctica de libertad*. Madrid: Siglo XXI, 1988, 9ª ed.

Freire, P. (1970). *Pedagogía del oprimido*. Madrid: Siglo XXI, 2000, 14ª ed.

Galston, W. A. (2004). Civic education and political participation. *PS: Political Science & Politics*, 37, 263-266.

Glarner, J. "La participació dels estudiants a la creació de l'Espai Europeu d'Educació Superior". Ponència presentada en les Jornades sobre la participació estudiantil a les universitats. Barcelona, 14 de desembre del 2005.

Izquierdo, M.J. "El marc de la participació: com es regula". Ponència presentada en les Jornades sobre la participació estudiantil a les universitats. Barcelona, 14 de desembre del 2005.

Montiel, G. "Formació per la participació". Ponència presentada en les Jornades sobre la participació estudiantil a les universitats. Barcelona, 14 de desembre del 2005.

Rovira, M. "Balanz de la participació estudiantil a les universitats". Ponència presentada a les Jornades sobre la participació estudiantil a les universitats. Barcelona, 14 de desembre del 2005.

Westheimer, J.; Kahne, J. (2004). Educating the 'good' citizen: political choices and pedagogical goals. *PS: Political Science & Politics*, 37, 241-247.

Qüestions i/o consideracions per al debat

Com fomentar la participació dels estudiants de forma real? Com canviar les estructures de participació i les mentalitats del professorat per això?

Es podria incorporar una assignatura obligatòria de participació estudiantil? Seria viable? Ho voldrien els propis estudiants? Interessa realment que participin els estudiants? Ho permet la lògica de funcionament i de presa de decisions a la universitat?

Quins aspectes positius i negatius implica el nou model docent desenvolupat per l'EEES per a la participació estudiantil?